

De burgers: ontwikkelingen, verschillen en perspectieven

Lelystad, 24 april 2018

Paul Dekker (paul.dekker@uvt.nl)

Outline

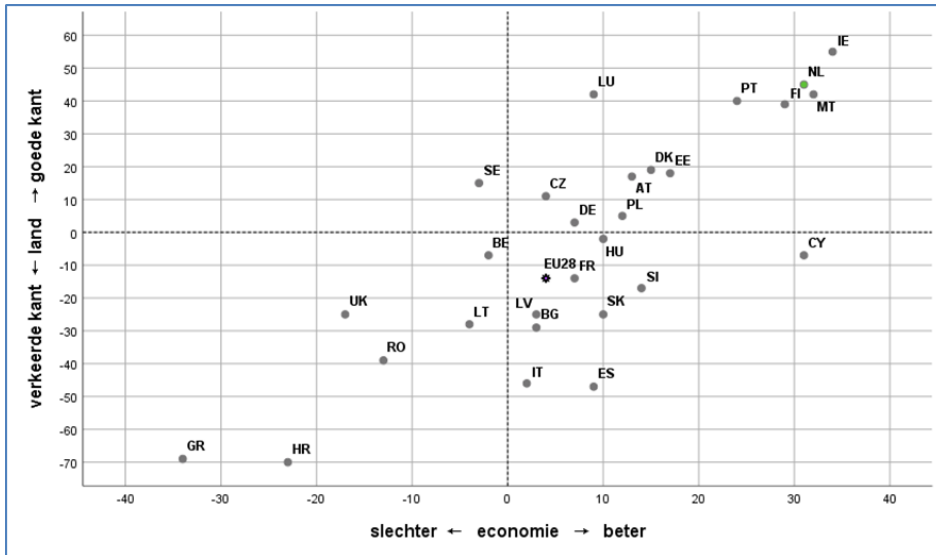
1. Veronderstellingen van bestuurders
2. De gemiddelde burger: Nederland in Europa en in de tijd
3. Verscheidenheid in de burgerij
4. De 'doe-democratie' als oplossing?
5. Perspectieven: meer civil society, beter theater en harde democratie

1. Veronderstellingen

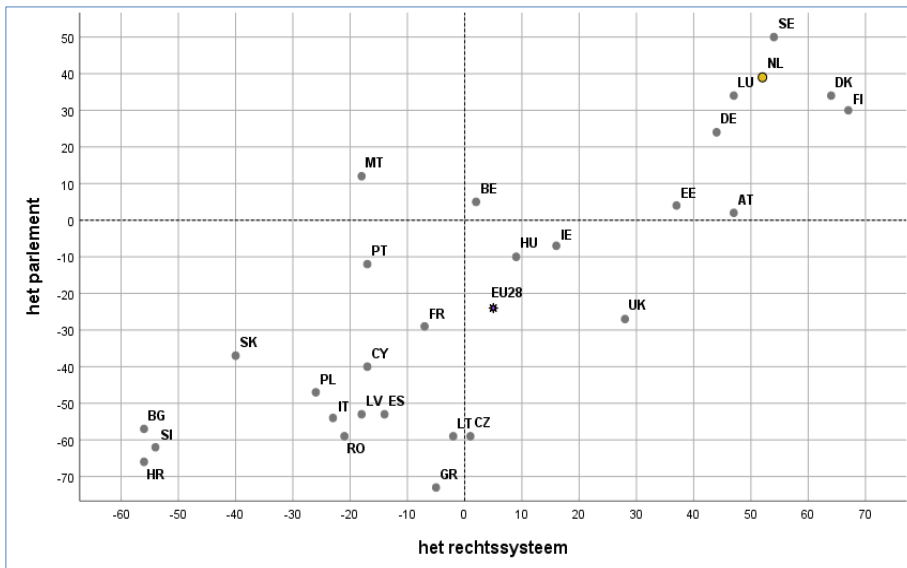
- Nederlanders zijn een zeurend volk
- Er is steeds minder vertrouwen in de politiek
- Mensen participeren steeds minder
- Mensen staan juist te trappelen om dingen zelf aan te pakken
- Mensen zijn meer in de lokale dan nationale politiek geïnteresseerd

2. De gemiddelde burger

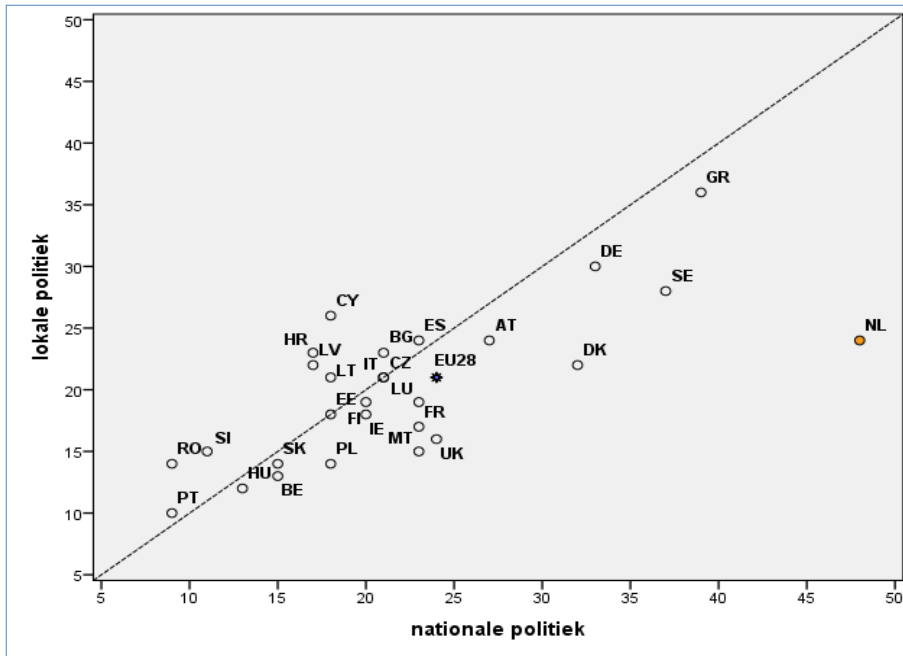
- Nederland in Europa
- Nederland in de tijd

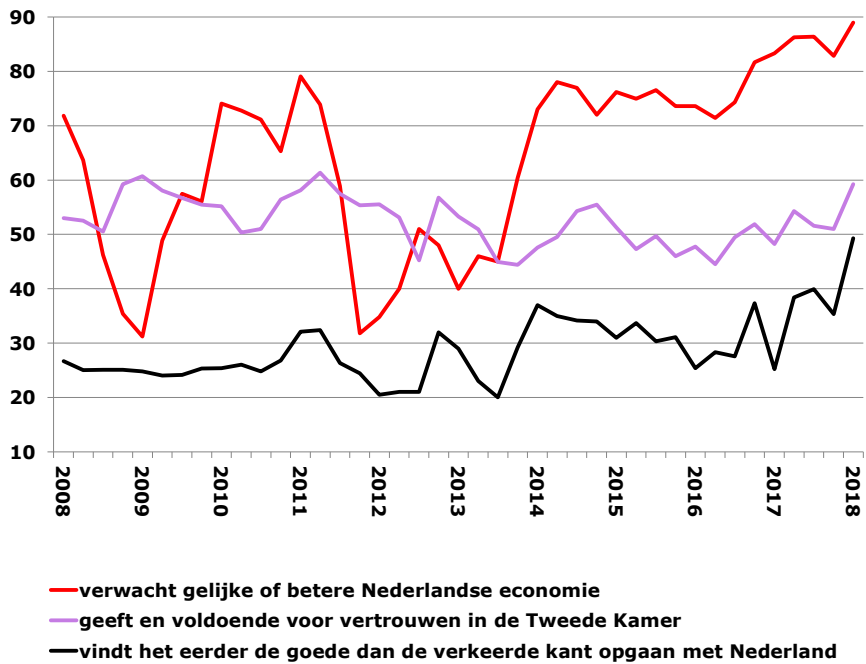
EU november 2017: optimisme over land en economie

EU november 2017: nettovertrouwen in parlement en rechtssysteem

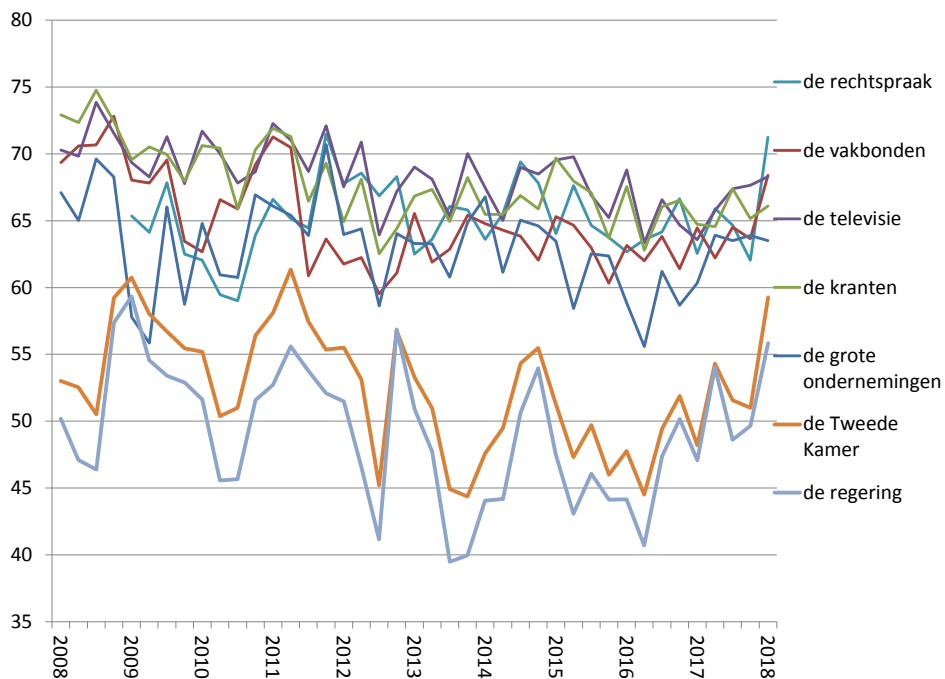
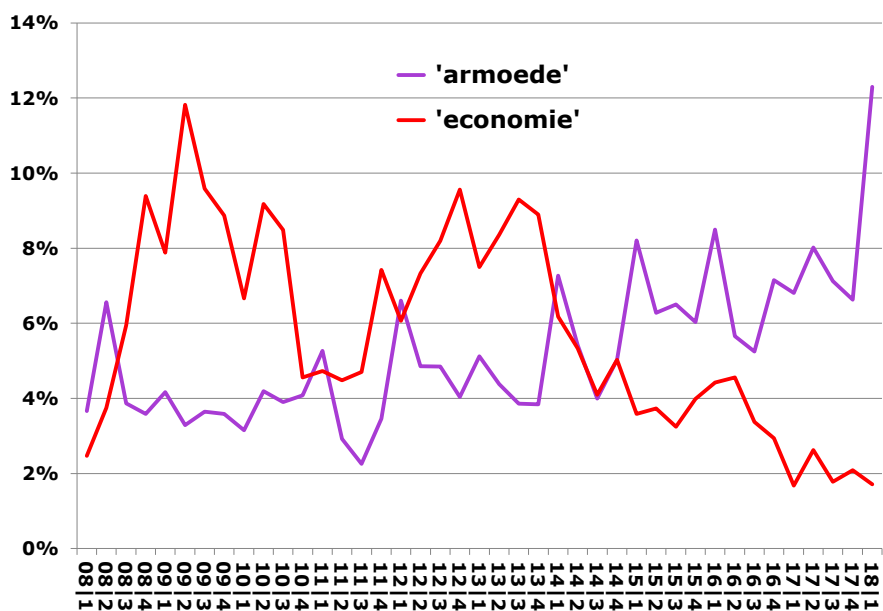

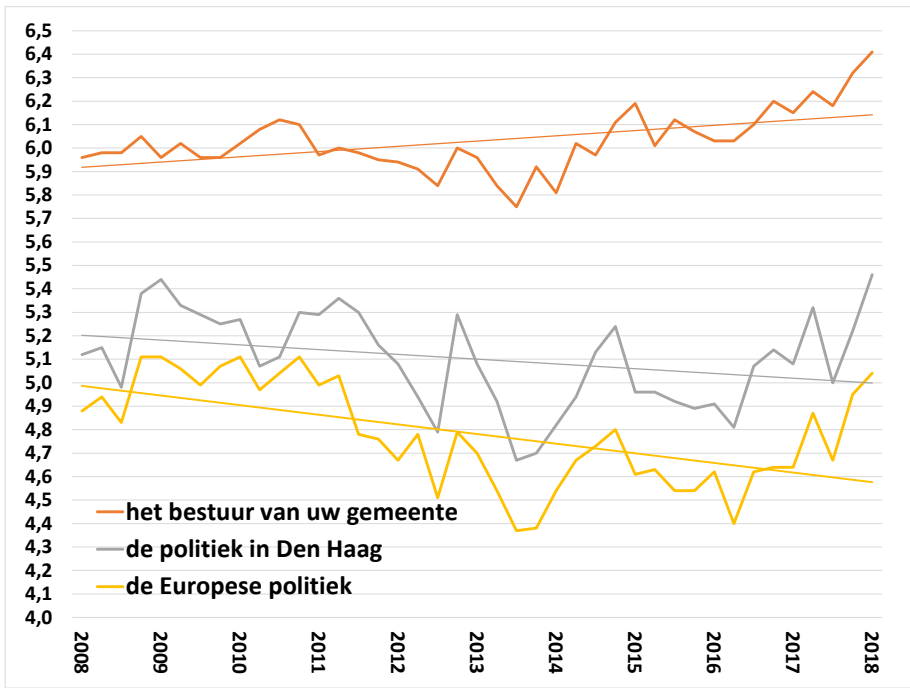
7

- verwacht gelijke of betere Nederlandse economie
- geeft en voldoende voor vertrouwen in de Tweede Kamer
- vindt het eerder de goede dan de verkeerde kant opgaan met Nederland

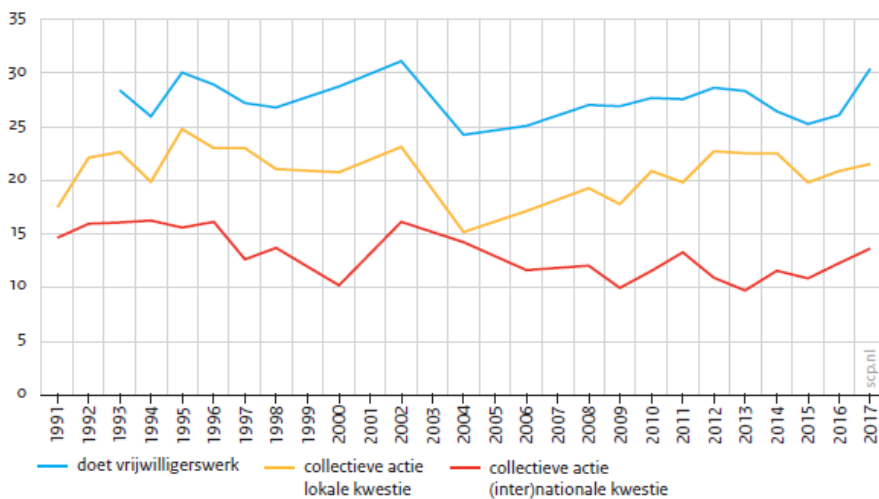
Maar 'inkomen en economie' nu groter probleem

11

Ontwikkelingen in vrijwilligerswerk en collectieve actie^a in Nederland, personen van 18 jaar en ouder, 1991-2017 (in procenten)

a Collectieve actie = heeft zich de afgelopen twee jaar met anderen ingespannen voor een lokale of (inter)nationale kwestie. In 2010/11 is de vraagstelling veranderd en op basis van een dubbelmeting in die jaren zijn de cijfers van 2008 en eerder aangepast.

3. Verscheidenheid

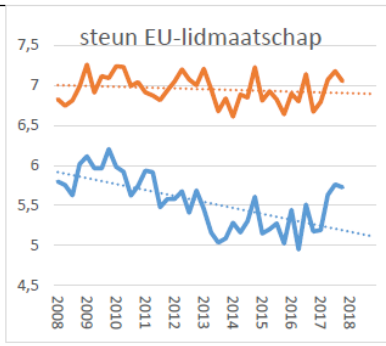
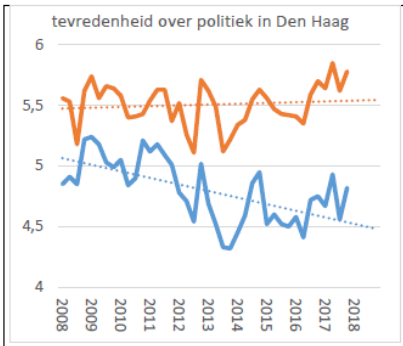
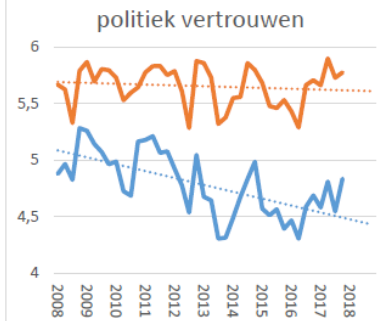
Grote verschillen naar opleidingsniveau en soms divergentie

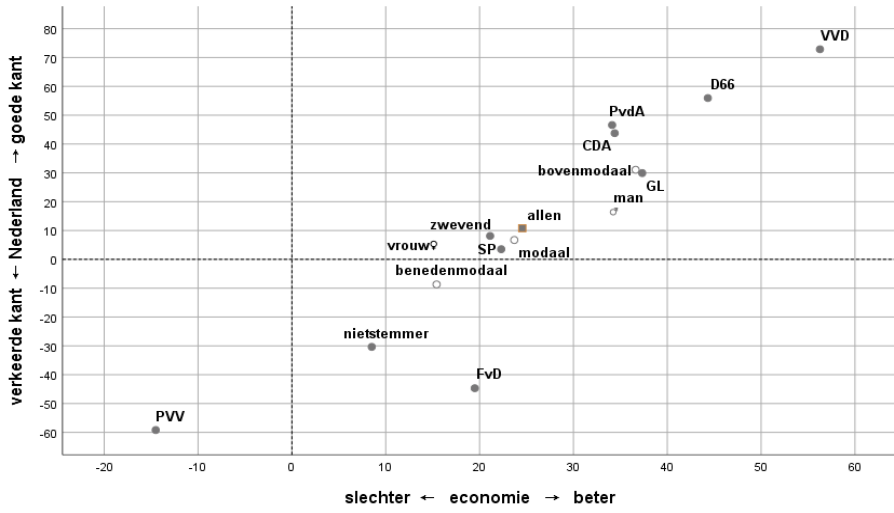
Electoale verscheidenheid in optimisme en opvattingen over politiek

Opleidingsverschillen in lokale politieke participatie en invloedswensen

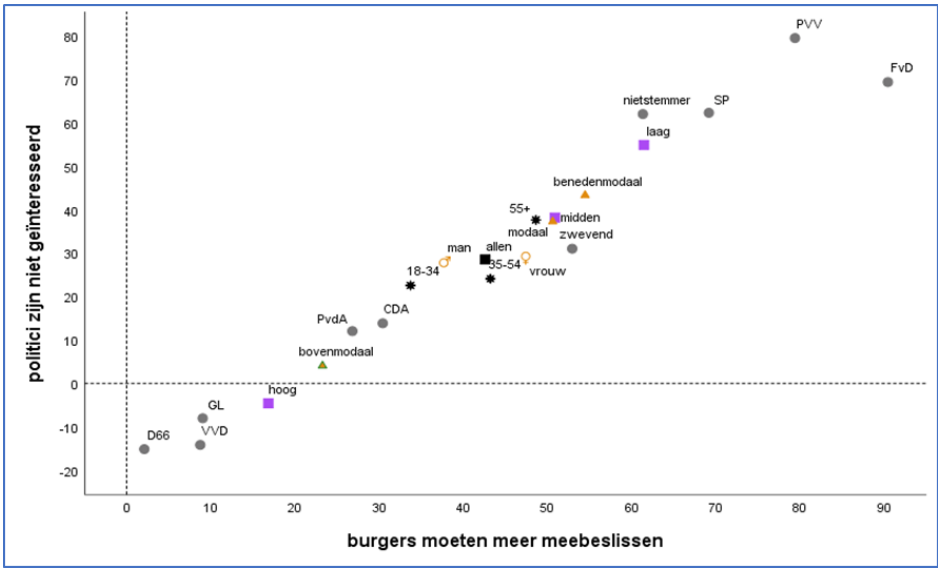
Verschillen in naar seksen, jong en oud en opleidingsniveaus?

- sekse nooit substantieel
- jong en oud: vertrouwen in media (COB 2017|2)
- laag en hoog opgeleid: vaak significant, altijd divergentie

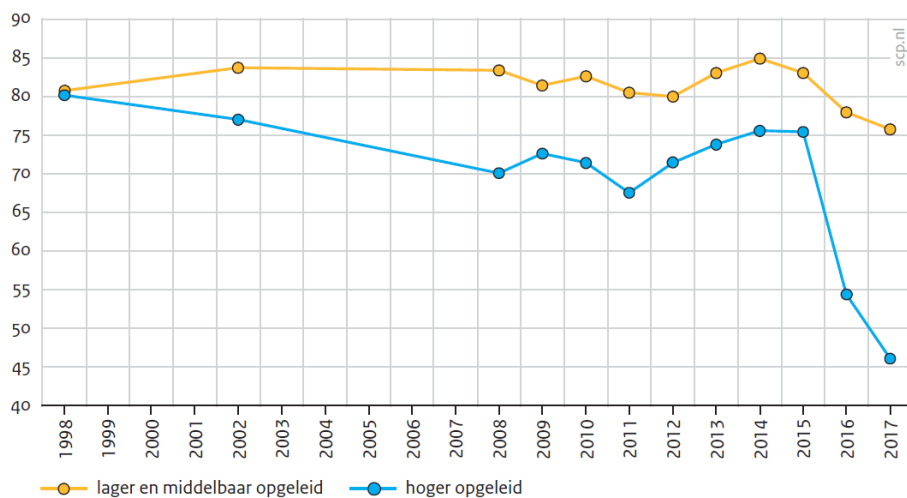
15

Hogeropgeleiden keren zich af van het referendum

Steun voor de invoering van een bindend referendum, personen van 18 jaar en ouder, 1998-2017 (in procenten)^a

Politieke participatie (LKO 2016)

Opkomt bij raadsverkiezingen en niet-electorale politieke activiteiten (in %)

	heeft gestemd	anders lokaal actief	waarvan: institutioneel ^a	activistisch ^b	virtueel ^c
allen	54	19	10	9	5
basis/vmbo	48	14	7	7	3
havo/vwo/mbo	50	17	7	9	5
hbo	63	27	14	16	5
wo	70	29	15	17	9

^a Heeft deelgenomen aan ten minste één van de volgende activiteiten: contact leggen met gemeenteraadslid, inspraakavond bezocht, gemeenteraadsvergadering bezocht, lidmaatschap politieke partij, contact opgenomen met lokale partij.

^b Heeft deelgenomen aan ten minste één van de volgende activiteiten: tekenen petitie, deelgenomen aan burgerinitiatief, actief in actiegroep, contact opgenomen met lokale media.

^c Heeft commentaar gegeven op sociale media en/of berichten over politieke zaken gedeeld op sociale media.

Lokale participatie- of invloedwensen

Opvattingen over lokale participatie en politieke besluiten, bevolking 18+ in 2016 (in %)

Eens of zeer eens met stellingen	allen	opleidingsniveau		
		laag	midden	hoog
Burgers die dat willen, moeten vaker kunnen meedenken en meepraten over belangrijke beslissingen in mijn gemeente in bijvoorbeeld een burgerforum of stadsge-sprek.	63	60	65	64
Als burgers de problemen in hun wijk willen aanpakken, of hun wijk willen verbeteren, moet mijn gemeente ze daarbij financieel ondersteunen.	63	63	63	61
De burgemeester moet worden gekozen door inwoners van mijn gemeente.	55	55	55	54
Over belangrijke beslissingen voor mijn gemeente moet vaker door alle burgers kunnen worden beslist in een referendum.	51	55	54	43
Er zijn op dit moment voldoende manieren voor burgers om duidelijk te maken wat hun mening is over de gang van zaken hier in de gemeente.	36	32	33	43
Ook als burgers meepraten over beleid moeten de uiteindelijke beslissingen worden genomen door de gemeenteraad.	56	47	53	70

Cijfers samengevat

- Nederland Europees in de positieve hoek, maar niet extreem
- Geen afnemende tevredenheid
- Wisselend politiek vertrouwen
- Participatie tamelijk stabiel
- Wel grote verschillen tussen groepen, m.n. opleidingsniveaus
- Hogeropgeleiden participeren meer, lageropgeleiden willen meer invloed

4. Doedemocratie

- Doe-democratie als ‘volgende stap’ in de burgerparticipatie rond overheidsbeleid: van inspraak naar coproductie naar praktische burgerinitiatieven met evt. ‘overheidsparticipatie’.
- Achtergronden:
  - Frustraties van politieke actieveelingen en beleidsmakers
  - streven naar verbreding en meer gelijkheid
  - noodzaak publieke diensten en professionals te vervangen
  - activeringsperspectief (participatiesamenleving)

Wat zou u kiezen?

Welke van de volgende drie mogelijkheden heeft het meest uw voorkeur als het gaat om voorzieningen (zoals groen en bibliotheken) in de buurt?

- Het gemeentebestuur en de gemeenteraad beslissen welke voorzieningen waar komen.
- Buurtbewoners krijgen van de gemeente een budget dat ze in onderling overleg zelf mogen besteden aan buurtvoorzieningen.
- Buurtbewoners zijn helemaal zelf verantwoordelijk voor de inrichting van hun buurt. Ze moeten meer zelf voorzieningen organiseren en het daarvoor nodige geld bijeenbrengen.
- Geen voorkeur/ ik weet het niet.

Burgerperspectieven 2011|3

Tabel 3.6 Voorkeuren voor besluitvorming over buurtvoorzieningen^a, bevolking van 18+, 2011 (in procenten)

	allen	opleidingsniveau		
		laag	midden	hoog
'Het gemeentebestuur en de gemeenteraad beslissen welke voorzieningen waar komen.'	52	47	48	63
'Buurtbewoners krijgen van de gemeente een budget dat ze in onderling overleg zelf mogen besteden aan buurtvoorzieningen.'	37	32	44	34
'Buurtbewoners zijn helemaal zelf verantwoordelijk voor de inrichting van hun buurt. Ze moeten meer zelf voorzieningen organiseren en het daarvoor nodige geld bijeenbrengen.'	3	5	3	1
Geen voorkeur/ ik weet het niet	8	16	5	2

a 'Welke van de volgende drie mogelijkheden heeft het meest uw voorkeur als het gaat om voorzieningen (zoals groen en bibliotheek) in de buurt?'

Bron: COB 2011/3

"Mensen voelen zich ook meer verantwoordelijk voor wat ze zelf creëren. Op het moment dat je hebt meebesloten wat er komt ben je er ook zuiniger op."

"Het is een taak van het gekozen bestuur (het gemeentebestuur en de gemeenteraad) zulke dingen te regelen. Bij een goed bestuur zitten capabele mensen die dat naar behoren regelen. Ik moet er niet aan denken dat 'de buurman met de grote bek' het wel 'effe' gaat regelen."

- Door kleinschalig dingen samen doen contacten en gemeenschapszin
- Ontwikkeling van vaardigheden voor vrijwillige samenwerking
- Ontwikkeling van burgerdeugden: relativering eigenbelang, zoeken naar algemeen belang
- Door participatie verbreding van perspectief en politieke betrokkenheid (Alexis de Tocqueville)

Risico's

- 'Samen' is ook een bron van spanning en ergernis
- Niet alles is 'te doen': grotere geheel verdwijnt uit zicht en veel onbehagen blijft buiten schot
- Gevoelens van collectieve onmacht worden niet verminderd door meer participatie in de eigen straat

- Vermijdelijk van politieke discussies en versterking van ontpolitisering
- Gevaar van ondergraving van de (lokale) democratie:
  - Alles van onderaf is mooi; actieve-lingen zijn de stem van het volk ('participatiepopulisme')
  - Gemeenteraad, procedures, rechtsbescherming: "bureaucratie"

5. Perspectieven

Drie perspectieven:

- A. meer civil society
- B. beter politiek theater
- C. meer tegenspraak en controle

27

A. Meer civil society

(Her)ontwikkel plekken voor maatschappelijk zelfbestuur waar mensen er samen uit moeten komen.

Investeer in deliberatieve settings en politieke discussie. Maak ook grote controversiële kwesties bespreekbaar.

Accepteer dat volhouden vaak niet leuk is en dat de meeste mensen andere dingen aan hun hoofd hebben.

28

B. Beter politiek theater

De politieke democratie is vaak onvermijdelijk vooral een toeschouwers-democratie.

Zorg dan dat die het volgen waard is: inhoudelijk de moeite, spannend met retoriek en vermaak .

Accepteer beperkte en vluchtige interesse. Politiek gaat het bij de meeste mensen echt niet winnen van voetbal en soaps.

C. Meer tegenspraak / controle

Experimenten, referenda etc.: deins niet te snel terug als resultaten tegenvallen; mensen leren uit ervaringen.

Monitory democracy: Zorg voor sterke instituties om de macht te controleren: media (ook lokaal), ombudslieden, rekenkamers, etc.

Accepteer dat de behoefte aan meer democratie vaak geen uiting is van positieve betrokkenheid maar van wantrouwen.